

# ŽENSKI PRISTUP PRAVDI U BOSNI I HERCEGOVINI

Stefani Marjanović

Pojam pristupa pravosuđu prema međunarodnom i evropskom pravu o ljudskim pravima obavezuje države da svakom pojedincu garantuju pravo odlaska pred sud ili u nekim okolnostima, pred tijelo za alternativno rješavanje sporova. Pristup pravosuđu nam omogućava da se zaštitimo od povrede svojih prava, da ispravimo građanskopravne povrede, da izvršnu vlast pozovemo na odgovornost i da se branimo u kaznenim postupcima.<sup>1</sup> Pravo na pristup pravdi je elementarno ljudsko pravo propisano brojnim instrumentima Ujedinjenih naroda (UN) koji štite pristup pravosuđu.<sup>2</sup>

Evropsko pravo o ljudskim pravima utvrđuje pojam pristupa pravosuđu članovima 6. i 13. Evropske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP) i članom 47. Povelje EU o temeljnim pravima, koji garantuju pravo na pravično suđenje i na učinkovit pravni lijek, kako to tumači Evropski sud za ljudska prava (ESLJP), odnosno Sud Evropske unije (SEU). Uprkos činjenici da je provođenje EKLJP-a i Povelje EU o temeljnim pravima uređeno različitim EU ili/i nacionalnim sistemima, obje naglašavaju da pravo na učinkovit pravni lijek i pravično suđenje treba prvenstveno da bude ostvareno na nacionalnom nivou.<sup>3</sup>

U Bosni i Hercegovini pristup pravdi je zagantovan Ustavom Bosne i Hercegovine i kao takav predstavlja suštinski element funkcionalnog sistema vladavine prava.<sup>4</sup> Kako za fokus ovog rada imam ženski pristup pravdi u BiH, bitno je napomenuti da zbog poteškoća u ostvarivanju slobode pristupa sudovima i plaćanju troškova advokata ženama je omogućena besplatna pravna pomoć koja je regulisana Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći<sup>5</sup> čiji cilj je osigurati svakoj fizičkoj osobi djelotvoran i jednak pristup pravdi u postupcima pred tijelima i institucijama Bosne

---

<sup>1</sup> Priručnik o evropskom pravu u području pristupa pravosuđu, Agencija Evropske unije za temeljna prava 2016., Vijeće Europe, 2016.

<sup>2</sup> Konvencija o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša, Aarhus 1998., i Konvencija o pravima osoba s invaliditetom iz 2006. Ta prava su predviđena i međunarodnim instrumentima kao što su član 2. paragraf 3. i član 14. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (MPGPP) Ujedinjenih naroda (UN) te članovi 8. i 10. UN-ove Opšte deklaracije o ljudskim pravima (ODLJP).

<sup>3</sup> Priručnik o evropskom pravu u području pristupa pravosuđu, Agencija Evropske unije za temeljna prava 2016., Vijeće Europe, 2016.

<sup>4</sup> Ured visokog predstavnika u BiH: Opći okvirni sporazum: Annex 4 – Ustav Bosne i Hercegovine. 14. decembar 1995.

<sup>5</sup> Službeni glasnik BiH broj 82 – stranica 11, Petak 4.11.2016.

i Hercegovine pred kojima ostvaruju ili štite pojedinačna prava, obaveze ili interese. Zakon je usvojen 2016. godine, dok se u Republici Srpskoj Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći<sup>6</sup> primjenjuje od 1. jula 2009. godine. Kada su u pitanju institucije za pružanje pravne pomoći, na nivou FBiH to su: Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Tuzla, Kantonalni zavod za besplatnu pravnu pomoć Bihać, Kantonalni zavod za pravnu pomoć Zenica, Kantonalni zavod za pružanje pravne pomoći Široki Brijeg i Kantonalni zavod za pružanje besplatne pravne pomoći Sarajevo. U Republici Srpskoj tu je Centar za pružanje besplatne pravne pomoći, a u Brčko Distriktu Kancelarija za pravnu pomoć Brčko Distrikta BiH.<sup>7</sup> Važno je pomenuti i Instituciju ombudsmena za ljudska prava koja se bavi zaštitom prava fizičkih i pravnih lica, a u skladu sa Ustavom BiH i međunarodnim sporazumima koji se nalaze u dodatku Ustava.<sup>8</sup> Institucija ombudsmena nema zakonodavnu moć, te kao takva izdaje preporuke nadležnim organima da poduzmu mjere kako bi se ispravile povrede ljudskih prava ili slabo funkcionisanje uprave, ali ona ne mijenja odluke javnih organa.<sup>9</sup>

Istraživanje Asocijacije za demokratske inicijative (ADI) o pristupu pravdi iz 2013. godine naglašava da u BiH ne postoji konzistentan sistem besplatne pravne pomoći koji bi zadovoljio evropske i međunarodne standarde i koji bi, generalno, osigurao pristup sudovima i ostalim mehanizmima zaštite i pomoći. Problemi koji se navode u istraživanju su činjenica da se usluga pružanja pravne pomoći ne nudi u više kantona kao i da većina populacije koja živi u ruralnim dijelovima zemlje nema dobar pristup pravosuđu, dok je pružanje besplatne pravne pomoći u postojećem sistemu pogodnije za građane koji žive u većim i nekim manjim gradovima. Još jedan od problema koji se navodi je da institucije imaju različite statuse unutar svojih upravljačkih struktura. Centar za pružanje besplatne pravne pomoći u Republici Srpskoj je nezavisno tijelo osnovano od strane Ministarstva pravosuđa, dok je Kancelarija za besplatnu pravnu pomoć u Brčko Distriktu nezavisno tijelo koje djeluje pod okriljem sudstva. S druge strane, kantonalni

---

<sup>6</sup> Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, broj 01-1880/08, 25.novembar 2008. godine; Preuzeto 10.10.2017. godine, URL:<http://compendium.dash.ba/uploads/1484642887%20Zakon%20o%20besplatnoj%20pravnoj%20pomo%20C4%2087i%20RS.pdf>

<sup>7</sup> Pravna pomoć 2014, Preuzeto 10.10.2017. godine, URL: <http://pravnik.ba/institucije-za-pruzanje-pravne-pomoci-u-bd/>

<sup>8</sup> Institucija ombudsmena 2017, Preuzeto 27.10.2017. godine, URL: <http://www.ombudsmen.gov.ba>

<sup>9</sup> *ibid.*

zavodi za besplatnu pravnu pomoć u Federaciji Bosne i Hercegovine osnovani su pri nadležnom Ministarstvu pravosuđa, te kao takvi nemaju status nezavisne javne agencije.<sup>10</sup>

Pored javnih institucija koje u nadležnosti imaju pružanje besplatne pravne pomoći u BiH postoji i više nevladinih organizacija koje se bave pružanjem pravne pomoći i njihovo djelovanje je različito u zavisnosti od primarnog fokusa organizacije. Postoji i nekoliko organizacija za zaštitu prava žena koje pružaju različite vrste podrške i pomoći žrtvama porodičnog nasilja ili drugih oblika rodnog nasilja. Većina tih organizacija pruža savjete o pravima i sudskim postupcima ili pomaže u sastavljanju pravnih podnesaka, a neke od njih i zastupaju građane na sudu.<sup>11</sup> Uloga nevladinih organizacija je veoma bitna jer većina nevladinih organizacija svoju pomoć usmjerava prema određenoj kategoriji kao što su žene ili sl. Neke od organizacija koje se bave isključivo pravima žena su “Fondacija udružene žene - Banja Luka”, “Centar za pravnu pomoć ženama – Zenica”, “Fondacija CURE – Sarajevo” i mnoge druge. Fondacija lokalne demokratije (FLD) je otvorila Centar za besplatnu pravnu pomoć za žene u Sarajevu 2010. godine i od tada pruža besplatnu pravnu pomoć za samohrane majke, žene koje su preživjele nasilje u porodici, žene koje su preživjele trgovinu ljudima i žene koje su žrtve ratnog nasilja.<sup>12</sup> Dodatno, nevladin sektor je naročito bitan u mjestima u kojima ne postoje organi koji pružaju besplatnu pravnu pomoć tako da su građani primorani tu pomoć tražiti od nevladinih organizacija.<sup>13</sup>

Svojim aktivnostima Vijeće Evrope je identifikovalo brojne prepreke koje ograničavaju mogućnost žena da potraže svoja prava, kao što su:

1. Socio-ekonomske i kulturne barijere (strah i sram; nedostatak znanja o službenim procedurama i dostupnoj pomoći; ograničenja dostupnosti pravne pomoći; ekonomska ovisnost i briga za djecu)
2. Pravne i proceduralne prepreke (istrajnost *de jure* diskriminacije žena, praznine u zakonodavstvu o pravima žena, ograničena upotreba antidiskriminacijskog zakonodavstva)

---

<sup>10</sup> Pristup pravdi; Pružanje informacija, savjeta i besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini, Septembar 2013. godine, Preuzeto 11.10.2017. godine, URL: <http://adi.org.ba/wp-content/uploads/2013/09/Country-Report-BiH-bos.pdf>

<sup>11</sup> NVO Prava za sve, URL: <http://rightsforall.ba>

<sup>12</sup> Pristup pravdi; Pružanje informacija, savjeta i besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini, Septembar 2013. godine, Preuzeto 11.10.2017. godine, URL: <http://adi.org.ba/wp-content/uploads/2013/09/Country-Report-BiH-bos.pdf>

<sup>13</sup> Milanović, Sabrihafizović, Rešidović, Sistem besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini, Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH (UNDP BiH)

na temelju pola; rodno neutralan ili rodno neodređen zakon koji može dovesti do sistemskih nejednakosti, često nenamjernih; ograničena upotreba međunarodnog standarda u sudskim odlukama; organičeni pravni lijekovi za indirektnu diskriminaciju žena; naglasak na korištenju vanpraničnih postupaka za rješavanje sporova kako bi se osigurao brži završetak pravnog spora, često ostavljajući žene u nepovoljnom položaju; dugi kazneni postupci; korupcija i slaba osuđujuća stopa; diskriminatorne prakse; negativni rodni stereotipi na sudovima i između službenika zakona.)<sup>14</sup>

Bosna i Hercegovina kao država koja je u procesu pridruživanja Evropskoj Uniji mora da radi na poboljšanju pristupa pravosuđu za sve građane, jer onog trenutka kada BiH postane zemlja članica biće veoma teško da se uspostave svi standardi koje Evropa zahtjeva. To između ostalog vidimo već u Upitniku koji je Bosna i Hercegovina dobila početkom decembra 2016. godine i još uvijek nije objelodanila svoje odgovore na Upitnik. Međutim, organizacije civilnog društva su objavile svoj alternativni odgovor na Upitnik u julu 2017.godine u kojem možemo iz odgovora na pitanje 422 vidjeti da je pristup pravdi/besplatnoj pravnoj pomoći još uvijek veliki problem u BiH, naročito jer je ograničen na državnom nivou i ne osigurava usklađivanje pružanja pravne pomoći žrtvama pred različitim institucijama.<sup>15</sup> Evropska komisija je već naglasila da taj nedostatak usklađenog sistema besplatne pravne pomoći povećava rizik od diskriminacije posebno ranjivih grupa kao što su između ostalog i žrtve seksualnog nasilja tokom rata.<sup>16</sup> Problem neusklađenosti se navodi i u Analizi o pravnom položaju i pristupu pravdi žena u BiH koju je radila organizacija “Vaša Prava BiH” u kojem naglašavaju da neusklađenost dovodi do nejednakog postupanja prema ugroženim kategorijama osoba, naročito žena, u različitim djelovima države, što onemogućava djelotvoran pristup pravdi i konačno kršenje principa vladavine prava.<sup>17</sup> Kroz odgovor na pitanje 247 možemo takođe da vidimo problem koji nastaje činjenicom da BiH još nije usvojila Strategiju tranzicione pravde. Komitet za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena (CEDAW Komitet) je preporučio BiH da ubrza usvajanje prijedloga zakona i programa kako bi se osigurao učinkovit

---

<sup>14</sup> Vijeće evrope, Guaranteeing Equal Access of Women to Justice, preuzeto 13.10.2017. godine, URL: <https://rm.coe.int/168066db99>

<sup>15</sup> Alternativni odgovori organizacija civilnog društva na Upitnik Evropske komisije, preuzeto 28.10.2017. URL: [http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2017/08/Upitnik\\_finalna-verzija-1.pdf](http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2017/08/Upitnik_finalna-verzija-1.pdf)

<sup>16</sup> Ibid.

<sup>17</sup> Analiza o pravnom položaju i pristupu pravdi žena u Bosni i Hercegovini, Vaša Prava BiH, Sarajevo, 2015. godina, Preuzeto: 27.10.2017. URL: <http://www.vasaprava.org/wp-content/uploads/downloads/2015/02/VPBiH-WRBIH-CFLI-Analiza.pdf>

pristup pravdi svih žena žrtava seksualnog nasilja uključujući odgovarajuću reparaciju (kao što je nacrt strategije za tranzicionu pravdu sa ciljem poboljšanja pristupa pravdi).<sup>18</sup> Sve ove činjenice nam daju jasnu poruku, a to je da BiH kao država mora još mnogo da radi na poboljšanju svog sistema pristupa pravdi, kako bi omogućila svim građanima da mogu da koriste svoja temeljna prava.

Preporuke koje slijede nakon analize ove oblasti: potrebno je raditi na edukaciji kako pravnika, tako i sudija i svih službenika zakona, edukaciji koja će da ih pripremi na novi sistem, novi način rada i učinkovitiji pristup pravdi za sve građane. Edukaciju bi trebalo da provodi država uz pomoć nevladinog sektora i poznavalaca prava Evropske Unije kako bi uspješno pripremila državne službenike na efikasniji, profesionalniji i transparentiji način rada. Na tome treba da radimo odmah i da izgradimo svoj integritet kao država, a ne da čekamo zadnji trenutak i opet imamo zakone i strategije kao ‘nametnuta’ mrtva slova na papiru i neprovođenje u praksi. Takođe treba da se radi na ujednačavanju prakse besplatnih pravnih institucija na entitetskom i kantonalnom nivou kao i rješavanju problema nedostupnosti javnih institucija u ruralnim područjima, te da se javnost više informiše i edukuje o svojim mogućnostima i pravima. Iako smo država koja je podijeljena i u kojoj politika igra veliku ulogu, treba da se prava građana uključujući i pravo na pristup pravosuđu, stave na prioritetno mjesto, a ne lični interes i politička igra jer samo tako možemo ići naprijed.

## LITERATURA

1. Priručnik o europskom pravu u području pristupa pravosuđu, Agencija Evropske unije za temeljna prava 2016., Vijeće Europe, 2016
2. Službeni glasnik BiH broj 82 – stranica 11, Petak 4.11.2016.
3. Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, broj 01-1880/08, 25.novembar 2008. godine; Preuzeto 10.10.2017. godine, URL: <http://compendium.dash.ba/uploads/1484642887%20Zakon%20o%20besplatnoj%20pravnoj%20pomo%20C4%87i%20RS.pdf>
4. Pravna pomoć 2014, Preuzeto 10.10.2017. godine, URL: <http://pravnik.ba/institucije-za-pruzanje-pravne-pomoci-u-bd/>

---

<sup>18</sup> Alternativni odgovori organizacija civilnog društva na Upitnik Evropske komisije, preuzeto 28.10.2017. URL: [http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2017/08/Upitnik\\_finalna-verzija-1.pdf](http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2017/08/Upitnik_finalna-verzija-1.pdf)

5. Pristup pravdi; Pružanje informacija, savjeta i besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini, Septembar 2013. godine, Preuzeto 11.10.2017. godine, URL: <http://adi.org.ba/wp-content/uploads/2013/09/Country-Report-BiH-bos-.pdf>
6. Milanović, Sabrihafizović, Rešidović, Sistem besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini, Razvojni program Ujedinjenih nacija u BiH (UNDP BiH)
7. Vijeće Evrope, Guaranteeing Equal Access of Women to Justice, preuzeto 13.10.2017. godine, URL: <https://rm.coe.int/168066db99>
8. Institucija ombudsmena 2017, Preuzeto 27.10.2017. godine, URL: <http://www.ombudsmen.gov.ba>
9. Pristup pravdi; Pružanje informacija, savjeta i besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini, Septembar 2013. godine, Preuzeto 11.10.2017. godine, URL: <http://adi.org.ba/wp-content/uploads/2013/09/Country-Report-BiH-bos-.pdf>
10. Alternativni odgovori organizacija civilnog društva na Upitnik Evropske komisije, preuzeto 28.10.2017. URL: [http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2017/08/Upitnik\\_finalna-verzija-1.pdf](http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2017/08/Upitnik_finalna-verzija-1.pdf)
11. Analiza i pravnom položaju i pristupu pravdi žena u Bosni i Hercegovini, Vaša Prava BiH, Sarajevo, 2015. godina, Preuzeto: 27.10.2017. URL: <http://www.vasaprava.org/wp-content/uploads/downloads/2015/02/VPBiH-WRBiH-CFLI-Analiza.pdf>